

Сретен Вујновић

ДИВИНИЗАЦИЈА УНИВЕРЗУМА ЉУБАВИ

(поезија за децу **Мирослава Антића**)

Човјек је створење од акције, непрекидне борбе, али створен и од осећања и контемплације. То је његова глад, жеђ, његово дисање. Борба за све што ће га очовјечити, што ће га исказати, доказати, што ће га омогућити. Борба и за ријеч, ону која ће га рећи за сва времена, која ће га потврдити и никад порећи, за ријеч животоносну и животворну, небески широку, свемирски дубоку и садржајну. Таква је ријеч „љубав”, потпуни израз човјекове надмоћи, духовне снаге којом исказује своје есенцијалне биолошко-антрополошке координате у којима су несамјерљива гibaња и дешавања, стваралачка и плодна, по несхватљивим законима, никад одредљивим у потпуности, ако су из овог и оног угла донекле и схватљиви. Низ од пет графема (ортографски), пет артикулата (ортоепски) са тако мало материјала крије у својој јединственој организацији и затворености неслућене садржаје полифоничке семантике: љ-у-б-а-в. Три артикулата невокалског карактера (два су у својој артикулацији асимилيرали одлуке и вокала и консонаната) су својим положајем „заробили” (и „ослободили”) два вокала, интонацијски гранична: један високи (у), други ниски (а), по артикулацији, по елементу отворености, максимално затворени (у) и максимално отворени (а); један (у) оглашава дубину, да нисмо никад до краја сигурни шта се у њој збивало и шта се збива, други нам отвара ширину створене семантичке величине, отвара просторе с којих је могуће почела семантичка асимилација. Чиста сугестија антитетичког дијалектичког стварања — дијалектичке супротности постојања. Невокалски елементи (љ-б-в) својом звуковном експресијом придонесе да у унутрашњости тог духовног финалног производа струје вјетрови, тресу валови о обале, теку ријеке, пјенушају се мора, струје јасни и нејасни гласови стваралачке силе, шуште и шуме потмале и потајне силе - сугестија свега

онога што се вијековима догађало у човјековом (људским) духовним просторима, сугестија његових стваралачких напора (доживљај је кудикамо сложенији укупним дјеловањем синкрезије свих елемената створеног семантема). Није случајна појава тих звукова присутна је и у другим језицима (јединственост напора у градњи, ако занемаримо лингвистичка објашњења за ту појаву): амор (лат.), ерос (грчки), лов (еингл.), Либе (њем.), лубов (рус.), л амоур (франц.). Свуда блискост артикулацијских елемената. У градњи тог семантема човјек је уложио све што је могао, без остатка. Елементи спојени у цјелини вишеструко су оплобени и димензионирани до те мјере да им се границе губе у концентричном разливању флуида цјелине, који се боји, снажи и обнавља неком исконском супстанцом мировања и кретања ,супстанцом егзистенције, сложеним законима „фото-синтезе” - све као да конвергира, све као да дивергира у нејасном односу свјетла и таме, звука и мутка (шутње), јака и одјека. Велика и дуготрајна љубав чини велика и дуготрајна дјела. Вјечна дјела. Непролазна. Како другачије објаснити ту велику грађевину од пет елемената који носе стољетни напор удружених људских снага.

ПОРТРАТ

Љубав ублажује „сустав паклене неслоге” (Његош), она је катализатор у сукобу протурјечности, они су човјеку - сукоб душе и тијела, срца и разума - и оних у свијету - општи сукоб у кретању материје. Сукоби у човјеку почињу од оног момента када се он формира у јединку, када у интегрисаној цјелини дјелови функционишу по принципима цјелине и одлике прве младости почињу да се манифестују, прије свега по нарави, тијела, „јер је младост по својој нарави несвјесна и пуна вјетра” (Марин Држић: Дундо Мароје). Свијет човјека присиљава да више воли, јер и свијет и човјек су саздани од „супстанце бола” (Душан Срезојевић). Љубав спречава да у човјеку јечи и цивили душа, или чак душе милиона (према Шантићу), да у њему не завлада бол од „силне милине” (Кочић). Она својом дјелотворном снагом умањује раскол у интересубјективном искуству: она је уз бол (патњу) антрополошки праснов живљења, јер живљење је саздано на антагонизму Великог сунца и Великог мрака. У том универзалном и вјечном антагонизму треба бити на страни љубави, на страни оне своје властите унутрашњости која воли, на страни свијета који воли и пун је љубави. Добро каже пјесник: „не треба се богами ни родити ако се љубити не зна” (Мак Диздар). Љубав надвладава све норме и одредишта. Што више се говори о љубави, све више се она мистификује. Нема краја тој мистификацији, јер љубав није у простору, она настањује простор (сходно схватању тијела филозофа Мерло Понтија). Без обзира на чињеницу да је љубав евидентна натурална датост антрополошког искуства, она је — бап тој безмјерној конкретности захваљујући — апсолутни непрозир, зачуриста тајна са неухватљивом јас-

ноћом свијетлости. Њен стуб свијетлости искрсава на жи-
лишту мрака, невидљивог. Промјенљивост искуства - опш-
тег и појединачног - одређује енигматичност њена постоја-
ња, одређује њену бајковитост коју исписује и Мирослав
Антић у својој поезији за дјецу. Замах јој потхрањује стра-
далништво као иманентно и античко антрополошком иску-
ству - без чега је антрополошко искуство незамисливо, па
према томе и љубав (дан је незамислив без ноћи). Митоло-
гија живота одређује митологију љубави, митолошко стру-
јање човјекове крви одређује митолошко постојање нада-
ња. Материјалност је одређена етеричношћу - етеричност
је пред-одређена материјалношћу. У том је односу мјера
среће и срећног, мјера љубави као антрополошког хори-
зонталитета и вертикалитета, среће и задовољства, живље-
ња и постојања. Двојност љубави је дакле евидентна: она
је искуствена и ванискуствена. Такво њено постојање је
постојање нечега што је човјек сам - то је могућност чо-
вјеку да истрајава дуже и сигурније, да надвладава замке
нечим што је његов унутрашњи флуид, што је у његовом
„оклопу”, скривено. То скривено у њему је чиста тјелесност
и духовност: оно човјека одређује од утеруса па до смрти,
оно је синтеза у човјеку четирију пра-елемената: воде,
земље, ватре и ваздуха. Зато се то унутрашње у човјеку
понаша стихијно, тако се зачиње, најављује и често мани-
фестира. Такво утемељење омогућава љубави непресуш-
ност, трансформацију - не само у облику једног тијела већ
од тијела до тијела. Њена универзалност је земаљска јер
је човјекова. Љубав живи у човјеку, а човјек на Земљи
која је „смртним гријехом посијана” (Мак Диздар). Тај
етер човјекове тјелесности је у сталним искушењима и
релатавизацијама. Да није тако, вјеројатно љубав не би мо-
гла бити човјеково пре-познавање, његов апсолутни иден-
титет, његова жудња и жедња из њега, из себе. Потницај је
на другој страни, у есенцији.

2

Мало је пјесника који су у свом цјелокупном поет-
ском акту експлицитно остварили транскупстанцијализа-
цију љубави као широког виђења односа егзистенције и
есенције, потницаја и посљедица, као што је то учинио Ми-
рослав Антић у својој поезији за дјецу. Антић је љубав
у својој поезији координирао као универзум, јер само као
таква - која обухвата и рад и уживање у љепоти рада и
свијета и ерос, у смислу буђења интереса за супротни пол
има друштвену и биолошку вриједност. Отуда за Антића
љубав није бесмислено опажање - мада је њена ирациона-
лност евидентна, ако се семантика појма сведе најуже -
јер на свој начин уноси ред и смисао у односима међу
субјектима. Она човјеку омогућава да од најранијих дана
лакше схвати живот и прође кроз живот, да га живот лак-
ше прими и прихвати, да на крају спозна шта живот оче-

кује од њега, јер „проћи живот — није поље прећи” (Борис Пастернак: Хамлет). Што је човјек осјетљивији (то се већ у дјетињству манифестира), сензибилнији, све је мањи расцјеп између личног и општег, он нераскидљивије осјећа „своје” и „несвоје”. На око парадоксална појава. У тој максималној преосјетљивости треба тражити Антићеву моћ да поетизира дјетињу душу, његов однос према свијету без апстрактности и са бесконачним захтјевима. Живјети има смисла само ако се животу постављају бескрајни захтјеви, а љубав према човјеку, свијету, свему што живимо и што нас живи, то тражи. Тражи онај „свети занос” (тхеиа мана - према Платону). Тај свети занос производи сложена човјекова унутрашња енергија, која у њему буја и расте још прије сусрета са вањским свијетом, још у утерусу, која му говори да је моћан („пун је сила свијет али је човјек најјачи” — Сократ), насупрот спољашњој енергији - која долази касније - која понижава човјека и уцјепљује у њега мисао о његовој немоћи - каква је, рецимо, религија, поред низа других вањских енергија. Унутрашња енергија коју овдје обухватам појмом „љубав” је човјекова форма општења, опажања, форма вођења себе у сусрет свијету и себи, форма којом откривамо оног другог о оно друго, али и себе у узајамном дјеловању субјекта и свијета. На том сусрету инсистира Антићева поезија, на земаљском и ванземаљском сусрету, са иктусом на земаљске сусрете, где су људска срца засађена ниско као купине, људске очи једина сунца, где је човјек од себе начинио мали свемир, мали универзум, где је човјек далеко од човјека. Истицање сусрета међу људима је истицање блискости, јер се само у таквој љубави може корачати по Земљи, може се бити „велики небески фењерција”, додирнути рукама нематерију, постати овоземаљски и свемирски моћник:

ПЕРНА

Зато и хоћу само то да те замолим:

прелети бесконачност и победи време и машту,
али не заборави како се корача по земљи.

Додирни рукама нематерију,

али не заборави како се корача по земљи.

Буди велики небески фењерција и пали
метагалаксије,

али не заборави како се корача по земљи.

Јер срца су људска засађена ниско као купине

ту где су свици једине звезде

и очи једина сунца,

ту где смо од себе начинили мали свемир,

па ипак довољно бескрајан да се у њему изгубимо,

далеки једни од других:

ја далеко од тебе као Алфа Центаури,

ти далеко од мене као Халејева комета.

Људи су се удаљили један од другог. Само љубав може да их приближи, да им омогући да се не изгубе, да не заборава „како се корача по земљи.“ У Антићевом сусрету крије се велико човјекољубље, овоземаљски и свемирски пантеизам, његов сусрет садржи бескрајно много свјетлости, свјетлости која у људском бићу освјетљава таму, отвара му златне очи да добронамјерно гледа људе и свијет и да их се никад не нагледа, јер само под навалом унутрашње свјетлости човјек се никада не може нагледати људског лица и звјезданог неба (према Иви Андрићу). Млади људи воле сусрете - то се испољава од најранијег дјетињства - воле путовања, они живот доживљавају као вашар веселих боја - о невољама дјеца не размишљају озбиљно - као позориште у коме је једина и одређујућа снага игра и ватра срца. То је живот у коме се за један дан проживи сто дана, информације се брзо примају, покретљивост је максимална, то је живот када се не стоји већ се вјечно иде, у стварности се иде, у машти се путује, живот „помало луцкаст“, помало наопако. Таквим животом се за пола вијека могу вијекови да обиђу, да спознају. Штета што одлике дјетињства, његове одлике радозналости и жеље за сталним сусретима и виђењима, човјек и касније не задржи, у оној првобитној, пуној мјери. То је живот када суза није суза невоље, када дани не могу бити сиви. То све стигне касније, осмијех постаје тежи и тиши, свијет узак, невоље постају теже (некад врло рано) тако да човјек по невољама постаје стар. Долази потом сјећање на дјетињство у коме је љубав све, ваздух, осмијех једини разумни језик:

Зато сам сасвим живео,
јер то сам најлепше знао.
Ако ти јаве: умро сам,
— не веруј,
ја то не умем.
Љубав је једини ваздух
који сам удисао
и осмех једини језик
који на свету разумем.

У сусретима шири се хуманизам, шири се љубав, претаче се преко спојених руку, преко очију, по закону спојених посуда у коме и ваздух има улогу преносиоца. У тим сусретима роди се велика љубав и сви смо редом из такве, огромне и лијепе љубави рођени. Та велика љубав остаје, у потомству се шири, наставља се „у неком новом шврћи (што ће из нашег срца) већ сутра да извири“. Животу се треба радовати, дјетињски радовати и животу треба све давати, дјетињски несебично давати, примати доброту и дражи свијета, јер и без тога све ће да увене, само љубав према свијету никада не увене:

Јер све на крају увене.
 И кликери, ако ниси знао, увену као трешње.
 Увену јака рамена и увену лепе игре.
 Увене детињство као да никад није ни било
 Остају само главе пуне чаробних светова
 који се никад не топе,
 који се никад не троше,
 који се разлиставају... разлиставају...
 из којих сутра расту нове велике шуме,
 нове велике прерије,
 нови бескрајни океани,
 нове фантастичне планете,
 из тих расејаних обичних детињих глава
 паметних само за тајанствено,
 за неизводљиво и чудно,
 паметних само за маштање.

ПОРЕБА
 OR POBA

Потреба за сусретима је последица примарног задатка тијела, који се испољава у младим данима - то је оно када се осјећа да нешто у тијелу расте, тијелу дјевојчице и дјечака, као да „збуњене ласте“ лете кроз главу и тијело, као да нешто у тијелу прска „као кад пупољак зенице шири“. То шуми трава, шуми трска, теку набујале воде, долази зрело доба тијела. Закон тијела, његова биологија, потреба тражи да се оствари, да се догоди са свијетом, да освоји његова прострaнства и љепоте, да уђе у ново искуство:

Онда ме закити презрело лето:
 два грозда - као две топле значке.
 Све ми у ребрима разапето.
 Све окренуто наглавачке.
 А све је ипак луђе и драже.
 Срце би прострaнства да озари.
 Плачем од среће,
 а мама каже:
 још си ти балава за такве ствари.

Љепота дјетињства, ране младости, је у првој љубави. Љепота прве љубави је у раној младости, у времену првих тајни и првог танга, када се из непосредне близине чује куцање туђега жељеног срца, осјећа му се дах лудог ритма, у времену када се много сања и сањари, када је свачије моје и моје свачије, цијелог свијета. Свака близина, свака топлина има у себи безброј малих стрепњи, безброј малих топлина и зебњи. Тако је живот испуњен тим топлим јутрима и предвечерјима. Први танго најављује р а с т а н а к са свим што је било јуче, растанак са бебама и кикама и оловним војницима. Иде се смјелије у сусрет животу, са усьхићењем: „добро нам дошло све ово што је испред нас!“

То је тренутак када се отвара широка младост, почиње најстрожа и најозбиљнија школа — школа живота. Та школа почиње са првом љубављу, која непосредно израста из биолошког процеса допадања. Почне се одједном расти, тијело постаје пуно живота, руке су као крила, у срцу се зачиње неко златно зрно, па жуља, почиње нека стидљивост и срамежљивост. Све некако расте у висине, све је напрегнуто, нејасно: не знаш да ли се висине руше или с тобом увис лете. Сусрет са невјероватним свијетом, свијетом љубави, када се све чини дозвољеним, све се може, хоће и жели, када је све опет забрањено (спољашњим наметнутим нормама) и опет златно. У тим околностима ћутање је саставни дио испољавања себе, мук у души открива дубину тајне и силу немира што се угнијездио у души. Ћутање показује флуидност прве љубави, њену њежност, попут тишине која хода на прстима, јер права љубав је „једини немир који уме да мирује“, једно питање које наваљује да добије одговор, једна треперава душа што вјерује у чуда, у којој се таласају љепоте, свијетлости рабају, у сну и на јави. Тада машта заживи, она се максимално размахне, она омогућава смјешкање у задовољству, да се дурри у срци. Машта је око које све види, и кроз таму, она распламсава оно скривено унутра, у нама, она показује да нешто траје и постоји, да је нешто у нама. То што траје и постоји, да је нешто у нама. То што траје и постоји као израз прве љубави смијешкиће се касније у будућим старцима, у будућим пензионерима. То када се највише хтјело а није се знало шта се хтјело, када је било „љубашка између радости и самоће“ — то живи послије свега, живи у обичним стварима, као вјечито нови свјетови, које из дубине старости не можемо ни појмити, а камоли осмислити. Старење - оно брже и динамичније - (и у биолошком и у менталном смислу) почиње са првом љубави, јер с њом почиње први унутрашњи конфликт, почиње туговање и љубомора, почиње измјена радости и патње. Почиње другачије вибење читавог свијета, почињу ломови и кошмари у глави, када у мозгу, у срцу, гори, тутњи и ври. Све се одвија алогично, два и два су пет, али „један и један дају само један“ (то је оно јединство човјека од жене и мушкарца). Понашање је тада нагло, срдито, плачљиво, вјетровито, хировито - зна пријећи у доживљај неразумијевања околине, јер та првотна крила којима летимо у сусрет свијету, у небо, вежу разни фактори, у породици најприје, а онда и шире. Све те разуме и неспоразуме налазимо у Антићевом вибењу комплекса љубави. Испољавање љубави је спутано разним конвенцијама, разним нормама. То човјека прати од прве до посљедње љубави. Тај је елеменат присутан у Антићевој поезији, зато он тежиште преноси на подручје маште подручје мистичног и етеричног уживања, без обзира што се биолошка законитост тијела тако снажно и дубински силовито исказује:

Ако у вама постоји
једно велико питање које нестрпљиво жури,
питање веће од брда
и веће од два брда,
и једна треперава душа што верује у чуда,
и ако се у вама неке лепоте таласају
и неке светлости рађају,
онда је сасвим свеједно да ли жмурите
или не жмурите,
јер чуда се већ догађају.

ПРЕСТА

у првој љубави рађа се и прва бора
овде негде на челу
и целог живота те прати.
Гађа се прва туга и прва љубомора
и први пут се пати.

То је тако снажно, ти бурни слапови у венама, да
букти као „сто ватромета“, букти тај унутрашњи, шарени-
ји и љепши свијет, насупрот спољашњем свијету, у коме
каткад све посиви, поружни. Треба некад дуго чекати да
се љепота унутрашњег свијета оствари (мотив да је срећа
лијепа само док се чека, присутан у пјесми „Шашава пје-
сма“, која је прерасла у цијелу збирку „Шашава књига“,
ко је присутан у српској поезији).

Ту љепоту унутрашњег свијета Антић је у својој по-
езији уједначено експлицирао, без пренаглашавања било
женског, било мушког унутрашњег осјећања - то је одли-
ка и дјечака и дјевојчица, са наравно неким специфично-
стима које биолошки ритам организма одређује, али и
дјечаци су ти који лудују, немају мира због неког „плавог
чуперка“, дубоко ћуте, у себи се осмјехују плавом чу-
перку:

Видећеш шта - кад једног дана
чуперак нечије косу туђе
мало у твоју главу уђе,
па се умудриш,
удрвениш,
па мало - мало па ... поцрвениш,
па грцкаш нокте
и кријеш лице,
па шаљеш тајне цедуљице,
па нешто куњаш,
па се мучиш,
па учиш - а све којешта учиш.
Измешаш роткве и ромбоиде.
Измешаш ноте и пирамиде.

Измешаш лептире и градове.
И спортове и ручне радове.
И тропско биље.
И старе Грке.
И лепо не знаш шта ћеш од муке.

ПОРЕСА

Као што се код дјевојчица јавља потреба - у вријеме прве љубави, првог свиђања и допадања, прве потребе да се дружи са дјечаком - да пише писма, да лаже, да оговара, потреба да се исповиједа другарицама, потреба да се упадљиво смије (чак и облачи) - тако се код дјечака јавља повученост, потиштеност, асоцијалност, одсуство жеље за игром, а некад се из свега тога јави агресивност, да би се у присуству дјевојчица показали јуначинама, да би се истакли, све из неке унутрашње досаде. То је оно вријеме дјечаштва, које је биолошки најзагонетније, психолошки најконтраверзније. Поезија Мирослава Антића експлицира љубав тог времена. Он сам каже: „Ви растете. Постоји нешто као детињство, као дечаштво и као младост. За детињство и младост написано је безброј лепих песама. За оно средње доба, кад више нисте шмркавци, а нисте још увек ни сасвим одрасли, нема много књига. То време као да се помало заборавља. Тај мост преко кога треба прећи са једне на другу обалу. Та чудна пукотина између дванаесте и шеснаесте, која понекад уме да траје деценију, а некад је прескочиш за тренутак“. Цијели један циклус пјесама носи наслов „После детињства“ (Књига „Прва љубав“, стр. 78, Младост, Загреб, 1977), а то је вријеме када ноге постају дуге, неспретно се хода, као да су тегови на ногама, руке постају дуге, неспретно се њима управља, стално сметају, неспретно висе уз тијело (тада настаје застој у менталном развоју, физички и ментални развој један другог привремено коче). Тако дугих ногу и руку крећемо у свијет, чекајући да тијело израсте, округлија и тако дугих ногу и руку крећемо у свијет, чекајући да тијело израсте, округлија и тако неутралише несразмјеру руку и ногу, сакрије њихову уочљивост и „сувишност“. Долази спознаја, разум се укључује у доживљајне сфере, спознајемо да можемо бити жељени од некога само ако и ми жељимо, можемо бити цијели само ако некоме цијелога себе дамо, сазнаћемо оно што нисмо знали само ако говоримо искрене ријечи и на крају, моћи ће неко да нас сретне само ако и ми тражимо. То су све закони љубави у школи живота. Нема љубави без сталног тражења, тражећи другог тражимо себе, нађемо себе у другоме и другог у себи. Неки чудан закон анаграмичности, квалитетне замјене. Све то има другачије димензије ако се изгуби она потребна мера дјетињства у нама, јер последице дјетињства долазе друкчији снови, снови између звијезда и камења, глава постаје тежа, мање се сања, јер се спознају сурови закони постојања, почев од тога како се ради да би се живјело, како се живи да би се радило, па до тога како се живи да

да би се живјело (како се рађају дјеца), како се живи да би се вољело, како се воли да би се живјело. Испољава се парадокс зрелости, одраслости. Долази спознаја како смо мали и немоћни, како је све око нас - по церебралном расуђивању - „глупаво и будно“, како смо невјеројатно сами у препуном свијету, како све то - тако нам изгледа - ништа није за нас. Због свега тога ухвати нас нека збуњеност, несналажљивост у огромној стварности. У дјетињству смо невјеројатно велики, велики до кућа, до дрвећа, до торњева, до планина, до птичјег лета. „у цеп нам стане дан, у зеницу океан“, на длан половина свијета. Одједном долази озбиљност и наша крилатост пада. Долазе тешки путеви налажења и сналажења. Идеш сам, без разумијевања. Не наиђеш на неког ко ти је близак, ко је као ти, већ „крнеш у живот с погрешним неким (с дружцијим неким) неким далеким“, А неко само тебе чека у овом широком и бијелом свијету.

ПОВЕЉА

У Антићевим пјесмама за дјецу, поред љубави у најужем смислу ријечи љубави као еротске потребе и жеље, постоји љубав према другу, према пријатељу, која је пуна искренности, о даности и поштовања. У таквом знаку и расположењу је сва књига „Гарави сокак“, у којој је исказана љубав према Циганима, а прије свега према Рому Мили Дилеји, песниковом школском другу. Дакле, ова се љубав према Ромима родила из појединачног па је прерасла у опште. Слога међу људима почива на гестама појединца, љубав уопште почива на појединачним љубавима. Све је везано за малог Милу Дилеју, који је био тако мален, а сједио у посљедњој клупи, као да неком смета, „као да је нешто друго него остала деца“. Његова погибија од фашистичке руке 1942. побудила је пјесника Антића да исказе своју љубав према том Рому и свим Ромима, који су једнако добри као и остали људи, са свим својим патњама, радостима, манама и врлинама, који су вијековима прогањани, непоштовани, омаловажавани. Тако је било и са Милом Дилејом, у школи сви га тукли без разлога, просто зато што је Циганин, звали га Миле Глупави. Антићева поетска љубав према Циганима - таква љубав не може да се јави без истинске људске привржености - није декламативно исказана, већ преко изношења многих карактерних црта Цигана, начин живљења, одржавања, сналажења. Сама чињеница да се нечији живот познаје у танчине и ситнице говори о степену љубави према том животу. У свему томе, у томе присном, лирском односу према животној судбини Цигана („Роми - то је исто што и Цигани, њихово право име са много поштовања и части, само што на циганском Ромален значи и: људи. И увек се пише великим словом“) налазимо љубав човјека према човјеку, налазимо његовање љубави и братства међу људима - чврсто братство почива на чврстој љубави - посебно међу људима овог нашег југославенског поднебља, гдје су људи заједнички патили и страдали, заједнички доказивали и бранили пра-

во своје право на постојање и опстанак. У овој поезији, љеној љубави, треба видјети поетску ангажованост она је сва на страни добрих и братских односа међу људима, који су браћа по земљи, по овоземаљским радостима и патњама. Човјек је човјеку брат у невољи. То се братство треба ковати управо у дјетињству, када клица љубави прераста у доживотни коријен. Поезија на том плану има велике предности. Дјеца не знају за подвојеност које касније срећу као одрасли људи, не знају за лицемерје и подвале, она су искрена, без увијања и на страни су угроженог од јаче силе: „Мој Миле је морао да носи на руци жуту траку. Тако су окупатори одредили. Жута је трака значила да он није човек, него Циганин и да свако може да га убије кад коће.(..)

— Чег се то вас двојица играте?

— Ничега — рекао сам. — Он се боји, па му чувам страх.

— А шта је он теби кад му чуваш страх?

— Браг — казао сам.

И даље се смешкао. Исукао је бајонет и ставио ми врх у ноздрву. Дигао га је тек толико да сам морао да се успнем на прсте.

— А кога се то бојиш? — упитао је Милета.

Миле је ћутао и гледао у земљу.

— Боји се да га не убијете, господине војниче — казао сам дижући се и даље на прсте као да ћу полетјети. Осећао сам да ми ноздрва полако пуца.

— А ти се не бојиш?

— Свако ко је мали мора да има старијег брата који ће га чувати — рекох.

— А где је твој старији брат.

— Немам га, господине војниче — казао сам. — Зато се и ја бојим кад сам сам. Али пред Милетом не смем. Морам да чувам његов страх.

Колико је топлине и љубави садржано у овој људској и пјесничкој наклоности према Мили Дилеји (топлина синтагме „Мој Миле“) — који „лежи негде ка селу Јабучици, код Панчева, у великој заједничкој гробници безимених жртава“ - посебно у ријечима на крају прослова у збирци „Гарави сокак“: „Ја у бога не верујем. Ни у страшно Чохано (зли дух). Али ако га негде има, онда га молим да тамо, у том свету мрака, корења и тишине, купи мом Милету Дилеји плишан шешир. Увек га је тако много желео“. Да бисмо некога вољели и разумјели, морамо познавати његову животну судбину. Антић исказује вјековни социјални положај Цигана, али и неке опште, универзалне законе и односе који владају - и који су влада-

ли - у друштвима која почивају на неправди према народу, јер - говорећи симболично - коњима у таквим друштвима није важно ко је први стигао, то је важно за јахаче - Роми су увијек социјално угрожавани и „јахани“:

Увек кад се играмо,
мени кажу: бићеш коњ,
и ја — шта ћу: морам.

И још неки буду коњи,
а остали седну нам на леђа,
па се тако тркамо.

Ми, који смо коњи,
док трчимо до циља,
у коње се претворимо, мајке ми.

И срце нам коњско.
И мозак нам коњски.
И очи нам коњске.

И могу вам рећи: кад сам коњ,
уопште ми није важно да стигнем баш — први.
То је важно само оном што ме јаше, мајке ми.

Сваки човјек, па и Ром има своју душу, има своје велико срце, којим жали, којим плаче, љуби и воли, којим лаже, јер га живот сили на то, а живот Цигана је таква да им је лаж средство у борби за опстанак у суровом свијету:

— Што ме тучеш, тата, сваки дан
и тераш у варош
да женама врачам у дланове,
паре да донесем?

— Не тучем те ја, кћери моја Милка,
већ те туче сиротиња.
Мене по глави удари,
а тебе заболи.

Силном својом љубави према Циганима Антић је отворио димензије и координате свога космополитског срца. Остварио је то специфичном лексиком и ритмиком, примјереном Циганском говору и ритму. Може се рећи да је у исказивању своје љубави и преношењу исте на читаоце (младе) врачао за све Роме, гледао кроз зид и кроз вријеме за све нас, да је читајући судбину Рома читао и нашу судбину, наш људски живот, у коме „послије једног Сунца“ долази „једна страшна киша“, а последије „једне кише“ долази „једно лепо сунце“. Живот је измјена зла и добра, лошег и доброг. Смјењују се по невидљивим законима и циклусима, који се не могу ни пред - видјети, ни спознати,

ПРЕСТА
ПРЕСТА

поготово унапријед. Људи и нису довољно свјесни колико су судбински везани једни за друге, да љубав једних вриједи само уз љубав других, без обзира на многе предрасуде које их раздвајају, а које су историјског поријекла, дакле пролазног. Оно што вриједи за родбинску, крвну везу и љубав, треба да вриједи за све људе, да буде свети закон у међусобном опхођењу, у жаљењу, у поштивању, у постојању. Постојати је највиши циљ човјеков, живјети његов закон. Све треба, што је уврачано, разврачати у име живота и љубави, у име рада, јер ни љубави нема ако нема љубави према раду. Рад човјека одржава човјеком - то је свакодневна чињеница, а „чињенице су упорна ствар“ (Ленњин) - не дозвољава му да се рашчовјечи, да подивља, да изгуби племенито својство љубави. И код таквих немирних духова и луталица - као што су Цигани - рад је људска одлика, мјера вриједности и људског поштења. Радом човјек трансформише себе у вриједности потребне људима - то је највиши степен љубави према људима: „ми смо људи који плету корпе (а уплету у животу самог себе) ето шта смо ми“ (Песма од врбовог прућа). Бити користан људима, то је светиња егзистенције или „дати себе - циљ је рада“ (Борис Пастернак):

Претвори ме у једно велико дрво.
Сто година тако да растем
и да ме онда посеку.

Наћве од мене да направе.

Сто година у мени тесто да месе.
Од хлеба сав да се распадне.

Борба за хљеб је борба за љубав, за насушне снаге које човјека одржавају, које га бодре и веселе, омогућавају му да усправно носи своју главу и другима да то омогућава. Сложен је то међуљудски однос.

3

Бјежећи од невоља и од непоречиве невоље - смрти дивинизирамо универзум љубави. У љубави је спас. Поезија - попут ове Антићеве - тај спас у нашим очима освјетљава, помаже нам да га будемо свјесни. Од љубави не треба бјежати, јер то није по природи примјерено човјеку. Бјежимо од смрти, а у том бјежању су се оваплотили страх, очајање, бол, угроженост беспомоћност. То је доказ да у нама присутни остаци анималне свијести, иако о смрти данас мање - више све знамо, што дивљак - наш предак - није знао. Љубав нас ослобађа страха, умањује наш бол, нашу угроженост нашу беспомоћност. Глас за љубав је глас за човјечност и постојање, глас против уништења и ништавила смрти, глас за матицу живота што нас носи и одр-

жава, која савладава све препреке. Све се рађа из те велике матице, живота, лијепе, дрхтаве и огромне - то су универзалне димензије љубави - али све присутно (о чему је у претходним дијеловима овог рада било говора). У тој животној матици човјек остварује своју индивидуацију, он се показује и доказује. Љубав је универзална снага и универзално свјетло у сложенем мраку постојања: „у њој бјеше живот и живот бјеше видјело људима“ (Јеванђеље по Јовану, 1. 4.) и „видјело се свијетли у тами и тама га не обузе“ (ибид. 1. 5.). Љубав је свијест и „глас онога што виче из пустиње“ (ибид. 1. 23.). Тамо гдје нема љубави, нема ни успјеха. У праву је Лутхер Бурбанка - један од највећих ботаничара свих времена - када је недвосмислено изјавио: „Тајна бољега узгоја биљака, осим стручног знања, јест љубав“. У градњи живота уграђујемо љубав, тако да „на крају сваког истраживања стварности долазимо до онога што смо сами у ту стварност ставили“ (Едингтон). Што више у ову стварност уграђујемо љубав, то ћемо више налазити себе. Примјер нам је за то и ова Антићева поезија. Једино што можемо уградити од себе у садашњи и будући свијет јесте наша љубав. Од ње ће да живе будућа покољења. По њој ће знати за нас. Поезија Мирослава Антића у том смислу је велики подухват, особен и препознатљив зарез на кори живота. То је допринос стицању човјекова (људског) имена, његовој градњи (коју никаква сила не може омести): „послије рекоше: хајде да сазидамо град и кулу којој ће врх бити до неба, да стичемо себи име“ (Прва књига Мојсијева, 11. 4.). Љубав је један живот и један језик за све људе на овом свијету. То је језик којим се лако може споразумјевати, јер је исконски, лежи у пра-основу антрополошког искуства: „а бјеше на цијелој земљи један језик и једнаке ријечи“ (Прва књига Мојсијева, 11. 1.). Само кроз љубав и преко љубави показује се да је „човјек бити највише биће за човјека“ (Маркс). Антићева поезија - којој је универзум љубави иманентна конотација - жели на том плану да продуцира и хуманизира нове вриједности, нову људскост, људскост и љубав у дијалектичком развоју напоредо с људским бићем. У томе поетском подухвату успијева. Зато он не одражава нити изражава стварност, већ је употпуњава нечим што јој је иманентно и што јој је античко. Осјећања која су конституент универзума љубави не подлијежу законима физике, законима материјалног свијета (мада се љубав остварује у материји, али и та материја живи од љубави). У малу чашу не може стати много, у велику чашу може стати мало. То је закон физике. Дијете може имати више љубави него човјек (види се то из другог дијела овог есеја). Ту чињеницу у Антићевој поезији не можемо занемарити, она се тако видљиво у pjesмама намеће. Ту је можда разлог зашто се у староримској митологији бог љубави (Амор) обично приказује као крилати дјечак с луком и стријелом („стријеле љубави“). Антићева поезија за дјецу је оди-

ста пуна те чудне и неvine љубави, пуна је те крилате љубави, пуна је тих стријела љубави - у најчистијем смислу. За Антића пјевати о љубави значи пјевати о ономе што помаже срцу, а тако може да пјева пјесник који је саздан од супстанце љубави. Тако је Антић уздигао љубав на степен духовне комуникације међу људима, посебно у оном периоду када су осјећања јача од разума, када су и тијело и дух необично бодри и у стању активности, када је надлазеће струјање снага у човјекову тијелу. То посебно вријеме када љубав побјеђује све (amor vincit omnia). Том љубави дише и Антићево пјесничко срце, отуда толико оптимизма у овој поезији (Фран Курелац би рекао: „Како му душа дише, онако му и перо пише“). Љубав је врхунски човјеков оптимизам.